

EDVI ILLÉS ALADÁR

BORJU

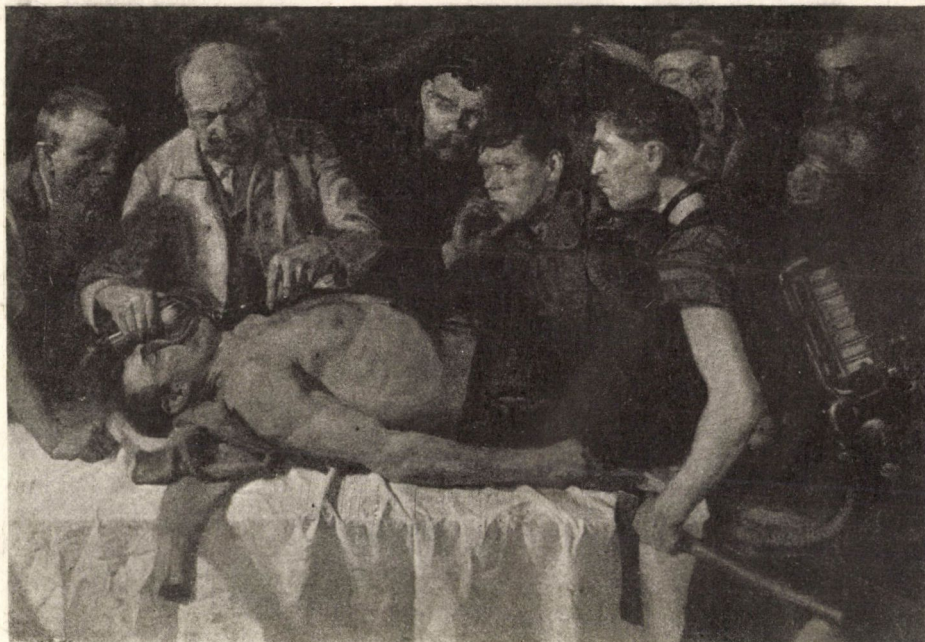
KRÓNIKA

(A művészeti évad és a háborús helyzet. — Kiállítások. — A művészet halottai. — Pályázatok és egyebek.)

Az a harmadik háborús művészeti évad, amelyben jelenleg benne vagyunk, nem indult kedvező előjelek közt. Értve ezalatt a művészi életnek az ország politikai sorsával, magával a háborúval való kapcsolatát. Augusztus végén új fejezete kezdődött a világháborúnak, amelynél jobban egyik sem markolt szívünkbe, sebezte meg brávótámadással testünket. Az oláhok Ferdinand nevű királyának — a hohenzollerni vér e gyászos tévedésének — csapatai léptek magyar földre, s az erdélyi végekről, szép, nemes és régi városokból menekülők áradata hömpölygött, lakatlanul maradtak magyar otthonok tízezrei, őrizetlenül s kiszolgáltatva néztek eléje a háború démonának kulturális és gazdasági értékek. A menekülők szavát, mindazt, amit az ő komor hömpölygésük jelentett: meg kellett hallania és észre kellett vennie annak is, aki a legszorosabban bezárta műtermének ablakát, hogy ott a véres vihar dacára, amely Európa földjén állandósulni látszik, képek és könyvek közé temetkezzék, egy szebb világ ígézeteibe takarja arcát a valóság elől. Akik tudják, hogy Erdély

mit jelent régi kulturánk szempontjából, hogy e magyar legendákkal benépesített, bűvös föld, mit őriz — ha töredékesen is — fejedelmeink századaiból, az ősi székelység, a szász és magyar városi polgárság s egy tehetséggel különösképen megáldott arisztokracia életéből: riadtan gondoltak arra, hogy ezek a dolgok, amelyek számunkra kincsek, az oláhok eltulajdonító ösztönének, s annak a gyönyörnek, amely a pusztításban talál kielégülést, áldozatul eshetnek. A műtárgyak nagy részét a veszélyeztetett pontokról még el lehetett ugyan szállítani, bár Szebenben például már gránátok jártak nyomukban. A patinás templomok, barna falú brassói házak, székely porták azonban helyükön maradtak s önkéntelenül az a sötét körvonalú kép rajzolódott elénk, hogy mire visszatér falaik közé az elmenekült élet, sorsuk hasonló lesz a belga és északfranciaországi városokéhoz, megcsontkítva és üszkösösen merednek az égnek, a háború ugyanúgy végigsuhint rajtuk, mint ahogy a temetők temetőjét csinálta Ypern csodás piacából.

Szeptemberi napokban, ily körülmények közt nézve a művészeti évad elé, csakugyan nem sok okunk lehetett a várakozásra. Jóllehet az oláh beavatkozás korántsem nagyhatalmi erővel szól bele a hadihelyzetbe s katonai erő-

KUKÁN GÉZA.

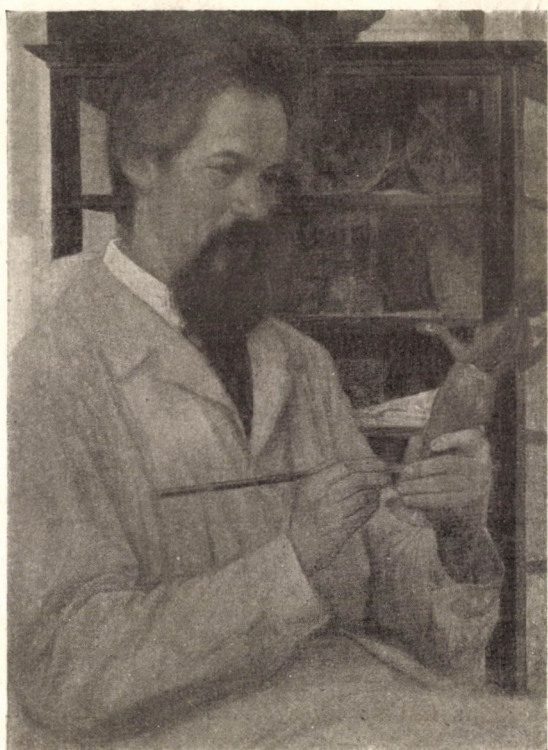
ÉLETMENTÉS A BÁNYÁBAN

forrásainkat, készenlétünket ismerők megingathatlanul voltak meggyőződve uralmának átmeneti jellegéről: amikor új ellenséggel kell számolni s amikor ágyuk és gépfegyverek hazai földön szólnak, ki törődhet annyira is, mint eddig, a muzsák ügyével, festők terveivel, szobrászok műhelyének szülőtteivel?

Szerencsére, elmondhatjuk: a helyzetváltozás, amiben a viszonyokkal tisztában lévők pozitív alapon hittek, az ország népe pedig mindenre kész elszántságával, hamarabb állt elő, mint ahogyan ezt akár az optimisták is feltételezték. Hála a szövetséges csapatok rendíthetlen harc-készségének, amelyet az oláh támadás a maga erkölcsi alacsonyásával csak fokozott, hála a magyar, német, bolgár és török tigriseknek, valamint a fővezetésben Mackensen, Falkenhayn és Arz nevéhez fűződő katonai irányításnak: a Királyhágón túl, egy dráma hirtelen színváltásával fordult a világ. Oláh proklamációkat már nem ragasztanak s többé nem is fognak magyar utcák falaira, erdélyi építményekért már nem kell aggódni, a visszavétel nemcsak az oláh hadsereget helyéből kivető lendülettel, hanem oly stratégiai módon történt, hogy a sorvasztó, a tornyokat, tetőket és finom vonalú erkélyeket kártyaként elsöprő tűz meg-

kimélte őket. Az ország földje intakt, a háború a maga közvetlen megpróbáltatásaiban és leplezetlen borzalmasságával, a tegnap még nagyhangú és oly korán elbizakodott ellenség területén van jelen, nem Budapest, hanem Bukarest felé közeledik.

Magyarázni is fölösleges, hogy ennek a haditérkép-alakulásnak minő kihatása van arra a belső biztonsági érzésre, a lelkek millióinak ama nyugalmára, amelynek bizonyos állandósultsága nélkül a front mögötti élet egy halott vegetáció képét mutatná, lehetetlen lenne minden polgári létezés s következésképpen a művészet világában is az elmét tétlenné s a kezeket dermedtté tevő csönd honolna. A háború első szakában, a most elmúlt szeptember eleji napoknál sokkal érezhetőbben kaptunk izelítőt az idegeknek ily végső feszültségén táncoló, zavartan kapkodni látszó és hangját vesztett életből, amikor az emberek lélekzetfojtva beszéltek arról a gigászi — már ma is legendás — küzdelemről, amelyet ifjú honvédek, tiroli vadászok és egy jövőendő éposz hősei, öreg magyar népfölkelők vívtak a Kárpátokban, amikor jóformán órákon fordult, hogy «a kötél szakad». Mily más volt a szemek ragyogása, az ajkak mondanivalója, a hangok csengése a gorlicei

KÖRÖSFŐI K. ALADÁR

ARCKÉP

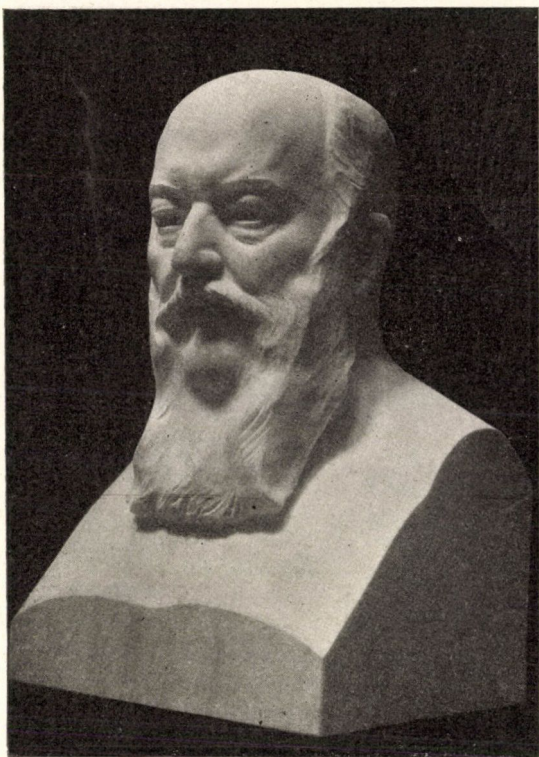
BURGHARDT REZSŐ
A NYÁRNYÓRÓK
MÓDORÁBAN

TÜKÖR ELŐTT

áttörés után. A reménység vizein evező hajók már emelgetni merték vitorláikat, ha művészekkel találkoztunk, már voltak terveik, a lelkek letargiája engedett s a homlokok nem viselték a nyíltan szorongó aggodás felhőit. Mennyire más volt ezt a diadalmas, gáttörő időpontot követőleg a vernissage-ok képe, ha természetesen sem hangulatában, sem eredményeiben nem is érte el azokat a vernissage-okat, amikor a magyar művészi élet csak önmagával volt elfoglalva s nem kellett viselnie, mint organikus nemzeti kulturtényezőnek, a galíciai katonasírok idevetődő árnyékát, a limanovai véres napok emlékét.

Kérdés, hogy ettől az árnyéktól és ettől az emléktől egyáltalában, mikor tud szabadulni. A nyugalom, a biztonság érzése ma is nagyon relativ valami s téves volna abban az illúzióban ringatni magunkat, ezt csak strucmadarak tehetnék meg, hogy amiért a különböző művészi intézmények fennakadás nélkül küldik szét meghívóikat, új képek, szobrok és iparművészeti holmik kerülnek a nyilvánosság elé s kiállítások

megnyitására fogatok érkeznek: minden rendben van. Közelről nézve, a művészet társadalma — közönsége és papjai — oly képet mutat, ami korántsem olimpiai rendezettségű. Arról most nem szólva, hogy ma még többen teljesítenek katonai szolgálatot, mint amikor Sámuel Kornél az elsők közt ontotta vérének Uzsonánál: a művészi élet a maga egészében is megzavart, véletlenek alapján funkcionál. Ürességek tátonganak benne. Eltolódások hatása alatt áll, amely következeiseiben még nem mérhető le, de már érezhető. Mindenekelőtt épen a jobb közönség, a művészettel szemben majdnem teljesen passzív magatartást tanúsít. A régi közönség, amelynek kialakult ízlése volt, határozott igényei, keresett emberei, mely a tradíciók tartó pilléreként vett részt művészi kultúránkban. Arról az új közönségről pedig, amely a háború rendkívüli konjunkturái közt rendkívüli vagyonra tett szert: egyelőre csak azt tudjuk, hogy valahol van, de a művészet közelében nem látjuk. Nem ítélni meg, hogy mit akar a művészettől, ha csak azt nem tekinti

ISTÓK JÁNOS

A TANITÓK ATYJA,
FÉTERFY SÁNDOR

valaki értékmérőjének, hogy olykor reprezentatív arcképet rendel, mint tekintélyes szobadísz. Megtörténhet, hogy egy művész számára ma ez is szerencse — de a helyzet végül az, hogy a művészek úgy érzik magukat, mint aki ingó talajon áll. Azok közt, akik nem teljesítenek katonai szolgálatot s a katonák közt is, akiknél mód van rá, egyesek folytatják a munkát ott, ahol elhagyták, makacsul, kitartva, ma több lélekzettel, mint amikor a háború első dörgései érkeztek Lemberg felől. De nem a hadseregszállító-izlés szemszögéből nézve a művészek mai napjait, ki mondhatná, hogy azok az inspiráció napjai?

A szélvihar elnyomja azt, aki énekel benne.
DÖMÖTŐR

*

Az alábbiakban a művészi élet eseményeinek képét adjuk, először azokat a kiállításokat említve, amelyek a Műcsarnokon kívül a Nemzeti Szalon, az Ernst-múzeum, a Könyves Kálmán és a Szent György Céh helyiségeiben nyíltak meg.

Múlt számunkban e kiállítási krónikát április 12-én hagytuk el, amely dátum után a Nemzeti Szalonban május 2-án megnyíló zsüri-mentes kiállítás következett. A Szalon már másodizben nyit ily módon teljesen kitárt ajtót művészi igényekkel fellépő munkák számára s el kell ismerni, hogy ebből az alkalomból is a szabad ajtókon át szépszámmal jelentek meg festők, hogy a Szalonnak máskor a zsüri-pallosával őrzött termeiben helyet kapjanak, sőt a küszöbön valósággal tolongás támadhatott. A Szalon rendszeresíteni akarja az e fajta, természetükből következően igen vegyes összetételű kiállításokat, amelyek egyszerre kötik csokorba az áltehetséget a tehetséggel, a megörögzött, ambiciótól igen hevített, de semmiféle szárnyal nem rendelkező dilettantizmust oly munkákkal, amelyekhez némi várakozás fűzhető. A Szalont erre az az álláspont készíti, hogy a teljes homályból kiemeljen tehetségeket, megkönnyítse az érvényesülés nehéznek tudott útját olyanok számára, akiket még nem vettek

PÖRGE GERGELY

BAROMFIVÁSÁR

észre. Az álláspont motivációja mindenesetre szép, ha maga a kiállítás azt nagyon halványan is illusztrálta. Néhány résztvevőt tényleg találtunk, akiknek munkái bizonyos kvalitásokat tükröznek, de ezeknek nevét mintha már másutt is lehetett volna olvasni a katalogusban, oly kiállításokon, ahol a zsüri néven ismert vészbírótság működött. Az elv kedvéért, a Szalon azért természetesen rendezhet ily kiállításokat, ha azokban nincs is jelen — eddig legalább nem volt szerencsénk hozzá — az az elem, amely eredetileg hozta létre a «Salon des Independants» jakobinus szellemű intézményét. Ez ugyanis az a forradalmi elem, amelyet tényleg minden zsüri megfuttat, nem enged be, amely ez uralkodó ízléssel, iskolákkal, festői szisztémákkal szemben vörös posztó. Párisban nem egy ily természetű kiállítás akadt, ahol a vörös posztós elem erősen képviselve volt, a Szalon zsürimentes kiállításán azonban nem találtuk nyomát. Az üldözöttek és nagyot akarók, a homályban élő mezítlábosok hiányoztak,

BASCH ANDOR

BÁLIRUHÁS HÖLGY

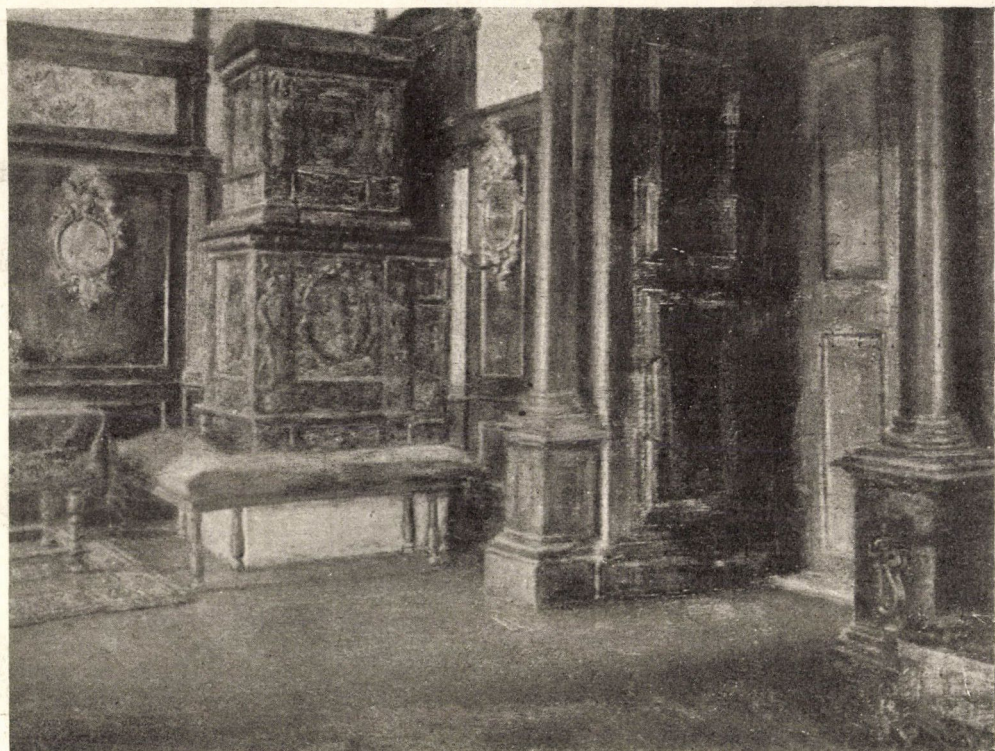
BORUTH ANDOR

LILARUHÁS HÖLGY

átlagban véve az egésznek nyárspolgári íze volt, korántsem a festés Dantonjai adták meg jellegét.

Szívesen jegyezzük fel viszont két fiatal talentum — Czóbel Margit és Zajti Ferenc — nagyobb kollekciókkal történt bemutatkozását. Ha e bemutatkozásra ily mértékben csak e kiállítás adhatott módot: akkor érdemes volt megrendezni. Nem hisszük azonban, hogy akár az egyik, akár a másik nem jutna szóhoz oly helyeken, ahol a színvonalat zsürik őrzik s a képek számára kritériumokat állítanak fel. Annyit nyilvánvalóan tudnak, hogy egy-egy munkájukkal figyelembe vétessenek, s törekvésükben, felfogásukkal távol állnak minden oly művészeti radikalizmustól, amely bármelyik zsüriben heves tiltakozást keltene fel. Czóbel Margit vízfestményeket állított ki, egy egészen sajátos fantázia gyengéd és áhitattal készült termékeit. Határozott dekoratív tehetség, aki, ha annyit tudott elérni — mint hallottuk — jóformán autodidakta úton: a további fejlődése okkal kelt komoly várakozást.

Zajti Ferencben erősen vívódó embert ismerünk meg. Kollekciónak meglepő dolgok mellett találtunk olyanokat, amelyeket mintha nem

YDJO

BRUCK MIKSA

is ugyanaz a kéz csinált volna. Különösen akkor, ha színekkel dolgozik. A grafika mintha közelebb esne lényéhez. Félő azonban, hogy oly útra kanyarodik, amely könnyen elnyomhatja a festői vénának kifejlődését, amely még nehezen küzdöklik ugyan kifelé, de megvan benne. Zajti érdekesen gondolkodó, tartalmas embernek hat, de mintha nyakig benne volna abban a Tolstoj-féle kulturfelfogásban, amely már idejét múlta, amikor azonban divatban volt, a képzőművészetre akkor sem hatott termékenyítőleg. Mi legalább nem tudunk róla, hogy a festészet remekműveket köszönhet neki. Zajti is abban az önvallomásban, amelyet a kiállítás katalógusának előszava közöl, olyasmit ír, ami éppen a képzőművészet lényegbeli részének lefokozása. Azt írja rövid programjában, hogy «elmúlik a festészet és elmúlik minden kép, de egy cselekedet, egy jó tanács, ez több mindennél, ez megmarad mindenkoron, fel van írva az élet könyvében». Majd pedig «minden, ami az emberi hiúságot előjédezi; akár szellemi, akár anyagi, az mindig csak a formáig mehet, de egy parányi virág szeretete összeköt a Terem-

INTERIEUR A JÁNOS FÖHERCEGI ORTH KASTÉLYBÓL. II.

tővel — és ha vonást teszek, az csak imádkozás lehet...» Nem akarunk itt Zajti felfogásával vitába elegyedni, s azt kérdezni, hogy egy jó cselekedet miért él tovább, mint egy görög szoborból sugárzó szépség. Csak idéztük e pársort a festő programjából, amelynek alapján, ha jól értjük Zajtit, a művészet célja oly morális tendenciák és intellektuális örömök szolgálata, amelyek függetlenek a formai megnyilatkozástól. Szerinte a kép azért születik, hogy gondolatoknak és mondanivalóknak — filozófiai, literáris értelemben — legyen «szerény foglalata», szerintünk azonban ez inkább vall egy álomjáró metafizikusra, mint festőre, akinek művészete a látás érzékére épül, materiális szépségekben él s a matéria iránti fogékonyság nélkül nem közelíthető meg.

Június 1-én kezdődött a Szent György Céh XXVIII. aukciója, miután az előző napokon az aukcióra kerülő anyagot az érdeklődő közönség a Céh helyiségeiben megtekinthette. Az anyag gerince ezúttal egy speciális gyűjtemény volt, amelyet Kilényi Pál hagyott hátra. Kilényi Pál egy emberöltőn át gyűjtött, elsősorban porcel-

VÁRADY GYULA

RÓMAI FÜRDŐ

lánt. A régi magyar kerámia hozzáférhető emlékeit szerezte meg, oly időben, amikor holicai gyártmányú edényekért és figurákért adtak ugyan pénzt, de a gyűjtésük nálunk még nem volt divat. Ennek megfelelően természetesen az áruk nem volt az, amit az utóbbi években kellett adni a már ritkaság számba menő s alig kapható holicai fayence-okért, nem szólva arról, amit a Szent György Céh aukcióján ért el egy-egy szebb darab. Oly áremelkedésnek lehettek szemtanúi azok, akik végig nézték a magyar porcellánoknak új kezekbe való vándorlását, amire háború előtt bajosan lett volna példa. E kezek tulajdonosait nem ismerjük ugyan, de egészen valószínű, hogy közülük van a háborús vagyonhoz. Másként alig volna lehetséges, hogy szemrezenés nélkül tegyenek le az asztalra oly összegeket, amelyek hasonló műtárgyaknak a háború előtti árát négy-ötszörösre, sőt feljebb szökkentik. Ez a vagyon ma valósággal hajtóvadászatot rendez antikvitások után, minden pénzt megad kastélyért, butorért, porcellánért, szőnyegért, csillárért, képért, csak régi legyen. Jelenségének motivumaival most nem foglalkozunk, de tény, hogy megvan mindenütt, ahol a háború hirtelen, az elmúlt két év alatt máról-holnapra az új milliomosok rendjét csinálta meg. Egy német művészeti folyóiratban

olvastuk, hogy Oroszországban például már nagytólval se lehet találni régi műtárgyat.

Kilényi Pál gyűjteménye négyszáz keramikus holmit számlált. A zömét holicai gyártmányok adták, ezenkívül stomfai, pápai, tatai, regéci, béalai, herendi porcellánokat láthattunk.

A Kilényi gyűjteményen kívül egyéb műtárgyak is árverés alá kerültek, köztük Szinyei Merse Pálnak egy 1906-ban festett s park-részletet feltüntető képe.

Szeptember 24-én nyílt meg az Ernst-múzeum idei szezonjának első kiállítása. A tevékeny és szerencsés kézzel vezetett intézet német és osztrák művészetet mutatott be, valamint két — már rég a műtörténetben álló — magyar festőt, Than Károlyt és Gerhardt Alajost. A kiállítást tanulságosnak és tartalmasnak nevezhetjük, sok darabja csakugyan mesteri színvonalat reprezentált. A modern időt, napjainkat csupán német művészek jelentették: egész sor kézrajz a modern berlini iskolából, illetve az ú. n. Liebermann-féle körből (Liebermann, Slevogt, Corinth), majd a más művészeti poluson mozgó Stuck, Kalckreuth, a nemrég elhalt Otto Greiner, Kolbe stb. lapjai. A régi korra, amelyben a németeknek két oly klasszikusuk van, mint Marées és Menzel — az egész XIX. század két legkülönb germán töről

JENDRASSIK JENŐ

S. M. ÚR ÉS FIA ARCKÉPE

szakadt festője — e mesterek néhány kisebb tanulmánya emlékeztetett, valamint Anselm Feuerbach három festménye, köztük a «Romeo és Julia», amelyekről csak most tudtuk meg, hogy magyar magántulajdonban vannak, Born Frigyes báró bírja őket.

A kiállítás nagyobb és ránk nézve tanulságosabb része, természetesen az osztrák festők kollekcója volt. Egyrészt az ismert kapcsolatoknál fogva, amely Bécs és a magyar festői stílus közt egész koron át fennállt, s másrészt, hogy egész csomó munkát derített fel, amelyek hosszú évtizedeken át magánygyűjteményekben éltek napjaikat. E munkák révén, a közönség ismét láthatta illusztrációját annak, amit a műtörténetben olvashat, hogy Pest-Buda valósággal fiókja volt a császárváros festészetének, de szerencsére — s ez a régi Pest műértőinek dicsérete — korántsem jelentett számára oly gyarmati területet, amely mindent megemésztt. A Műegyletnek a Diana-fürdő épületében levő kiállításain, a tucatfestők, az akkori giccs baj-

nokai igaz hogy szép napokat láttak, jól ke-restek, mialatt jeles magyar talentumok kop-laltak, de a legjobbaknak sem volt okuk pa-naszra, a gazdag pestiek, polgárok és mágnások szeme és pénze rájuk talált. Ez némileg eny-híti azt a műtörténeti fázist, amely még Szé-kely Bertalanhoz és Madarász Viktorhoz is inkább mostoha volt, mint bőkezű, mert hisz' ma finom értékeket, a nemzetközi múpiacon keresett, tekintélyesen szignált képeket jelent kulturális vagyunkban.

Azok közül az osztrák-német, bécsi mesterek közül, akikhez magyar festőket több-kevesebb szállal köt tanítványi viszony, Rahl, Waldmüller és Zimmermann, az «ideális», a komponált tájkép embere voltak jelen. Ha nem is oly művekkel, amelyekben legkiválóbban tükröződnek képességeik, de mindenesetre jellemző képekkel. Rahl egyik — talán leglelkesebb — magyar követőjének Than Károlynak, a kiállítás egész termet betöltő anyaggal frissítette fel emlékét, amely az utóbbi időben már tagadhatatlanul

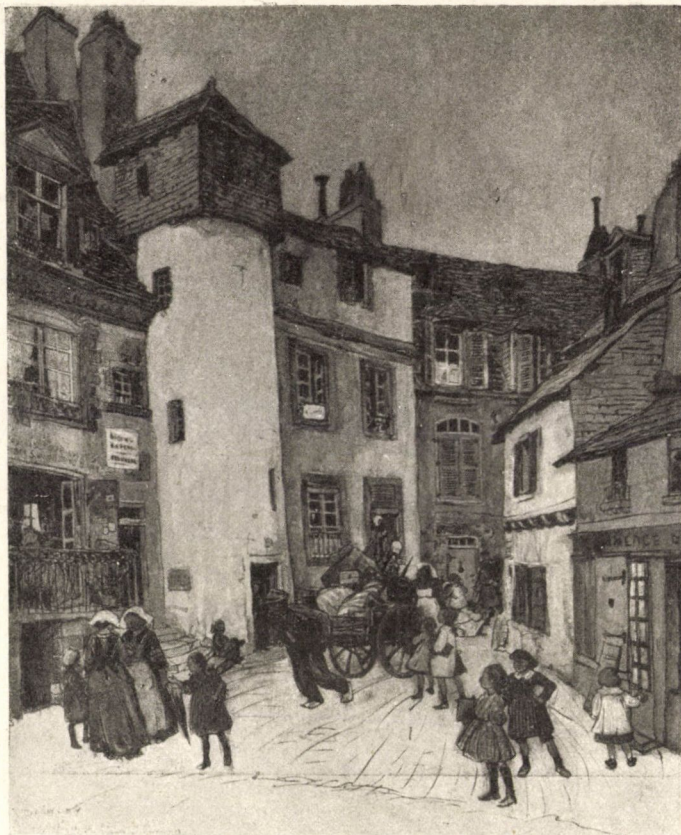
FERENCZY KÁROLY

CIGÁNYLEÁNY

elhalványulóban volt. Nem vitatjuk itt, hogy ez véletlenül érte, méltatlanul, vagy természetes folyomány gyanánt. Csak megjegyezzük, hogy két képe — egy csendélet és önarckép — meglepően hatott, temperamentumosabb és közvetlenebb stílusával. Ez nem még a Nemzeti Múzeum képtárából ismert Than-féle festésmódot reprezentálta. A modern ízléshez és látáshoz ily fajta képek, amelyekeken nincs semmi professzori szárazság s amelyek csak ritkán akadnak elének, közelebb esnek, jobban érdekelnek, bár egészen valószínű, hogy Than nem sok súlyt helyezett rájuk, ő teljesen más principiumokra építette a festői értékeket.

A másik magyar festőről, Gerhardt Alajosról, aki szintén tanult Rahltól, eddig jóformán nevén kívül alig tudtunk valamit. Egy képét láthattuk azon a kiállításon, amelyet az Ernst-múzeum «biedermeier-kori magyar festők» műveiből rendezett, de ezenkívül homály fedte művészi alakját. Gerhardtot nem neveznék ugyan «biedermeier» festőnek, mint ahogy az Ernst-múzeum ily jegyű kiállításán is akadtak

képek, amelyekkel szemben az az elnevezés önkényes — a lényeg azonban kétségkívül az, hogy az 1889-ben született s 1889-ben meghalt művész, egy jobb-sorsra érdemes, hivatott és küzködő talentum volt. Ezt az a hagyaték, amelyet most özvegye állított ki, egyaránt illusztrálta: néhány pompás arckép mutatta erejének viruló teljességében, más dolgok pedig azt, amivé elsorvadt, mint napi robotra utalt s abból kiemelkedni nem tudó rajztanító. Az említett mesterek mellett a bécsi piktúra más, részben korábbi etappe-ot jelentő művészeit is bemutatta a kiállítás, nagyrészt magyar magántulajdonban lévő képekkel. Így Fügert és Daffingert, Canont, Amerlinget, Danhausert, Romakot, Eyblt, Einslet, a Pestre telepedett Liedert, Pettenkofent, Van Thorent, Tina Blaut, akinek most november 1-én bekövetkezett halálát is meg kell említenünk. Tina Blau a magyar művészeknek Bécsben ép úgy lelkes propagálója volt, mint amily odaadó szeretettel tanulmányozta és örökítette meg, Pettenkofenhez hasonlóan, a szolnoki vidék és népélet festői

DOBAI SZÉKELY ANDOR

HURCOLKODÁS
A MUNKÁSNEGYEDBEN

érdekességeit. 1874-ben már Szolnokon fest s több mint száz képe tanuskodik ezekről a magyar földön töltött évekről. Nálunk legtöbb ily képe Kohner Adolf báró tulajdonában van.

Október 1-én és 2-án tartotta meg a Szent György Céh XXIX. aukcióját, majd október 14-én a XXX.-at. Egy valóban sokoldalú budapesti magángyűjtemény került itt árverés alá, illetve egyelőre annak csak egy-egy része. A gyűjtemény egy ismert magyar esztetikusé, kezdve régészeti tárgyaktól, képeken, iparművészeti holmikon át oklevelekig és könyvekig, gazdag és sok esetben ritka értékű anyagot ölel föl, különösen magyar vonatkozásúakat, magyar művészeti, kulturális emlékeket. Először a grafikai anyag aukcióját tartották meg, amely majdnem kétszázötven darabot tett ki, Fuchstaller, Váncza Mihály, Tyroler, Barabás, Jankó János, Kriehuber, Latkóczy Lajos, Kelety, Marastoni stb. lapjaival. Köztük találtuk Munkácsy Mihály «A regélő lovag» c. szénrajzát is, amely

a sárosi művészsorsjáték 3000 koronás díját nyerte meg. A festmények közt a legjelentékenyebbek voltak Canon-nak egy 5000 koronára becsült «A zoologusok» c. festménye, Mednyánszky «Borus táj»-a, Bruck Lajos egy interierenrje, Ferenczy Károly «Hid» c. képe, Szamosi Elek «Nő kalapban» c. festménye, Iványi Grünvald Béla két tájképe («Szalmakazlak, Havazás»), Karlovsky Bertalan tanulmányfeje. A gyűjteménynek okt. 14-én folytatott aukcióján Adams és Chippendale stílusú angol butorok kerültek sorra, természetesen nem egykorúak, hanem jóval későbbiek, különböző iparművészeti tárgyak, köztük néhány finom és jellemző empire-darab, egész sor holicsi kőedény, női pipere holmik stb. Az interieurszerűen rendezett kiállítás képei közt egy tájkép id. Teniers munkájának volt feltüntetve, egy vallásos kompozíció Tiepolo műhelyéből való, egy ugyancsak kisméretű kép Claude Lorrain művének. Mindezekről természetesen —

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF

APÁM, ANYÁM

főleg az utóbbi, Lorrainnek előttünk egy gyorsabb szemle alapján is gyanus képéről kérdés, hogy állják-e a szakértői vizsgálat, a műtörténeti stílkritika tüzet. A képek közt láttuk még Maulpertschnek három tanulmányszerű kompozícióját s egyéb régi olasz és francia «ismertetlen mesterek» kezére valló festményeket.

Bálint Rezső festőművész a Könyves Kálmán termeiben rendezett kiállítást, amely október 15-én nyílt meg. Bálint Rezső a fiatal festőgárda tagja, de azok közül való, akiknek a bármily áron való gyors érvényesülés nem ideáljuk. Az igazi talentum útja valahogyan mindig ilyen, nem is lehet más, amikor szemét állandóan a művészet komoly és becsületes értékeire függesztve, azt adja, amiben hisz, s a festői feladatoknak nem a könnyebb, kényelembe szenderítő végét fogja meg. Bálint Rezső eddigi élete folyása — mint sok más társáé —

sem ment minden regényességtől. A fiatal művészek, aki vagy harminckét éves lehet, voltak napjai, sőt egész korszaknak ható évei, amelyek szinte szünet nélkül és fáradságot nem ismerve, abban a hajszában teltek el, hogy miként lehetne szert tenni műteremre. Amikor pedig Kolumbus-módra benn volt a műteremben: a festék égető problémája merült föl, a vászoné, nem is szólva a rájáról, amit Bálint szívesen engedett át az ő — nem kevésbé romantikus — maecénásainak, vagy a modellekről, akiket a rideg kényszerűség parancsa folytán, sokszor helyettesítettek pesti háztetők és egyéb árva műteremholmik, mint csendéleti tényezők. A dolog olyformán áll, hogy Bálint Rezső kezdetől fogva küzdött, oly energiával, aminél több — inkább törekény, mint atlétaszerű szervezetétől — igazán nem kívánható. Először azért folyt ez a harc, amelyet azonban mindig

CZENCZ JÁNOS

KOSZTÜMÖS NŐ

némán és szerényen, hangos lamentálások nélkül végzett el önmaga, hogy egyáltalában festő lehessen, hogy egy foglalkozástól, amely a művészettől fölötte távol esik, átcsaphasson a festészethez, amelynek rajongója, aztán pedig azért, hogy elkezdett tanulmányait folytathassa. Nem egyszer meg kellett szakadniok ezeknek a gyakorlati tanulmányoknak, a ténylegesen vett festői munkának, ami valójában autodiktá módon folyt, bejegyzett iskolához, akadémiához nem volt, nem lehetett köze. Mindazonáltal Bálint nem engedett, tartotta magát, szívósan, még Párisba is kiment s álló esztendeig elvegyült ott a festők negyedének, a Montparnasse-városrész lakói közt. Hogy ezt miként csinálta, most talán nem tartozik ide, bár nem volna untató olvasmány. Az életnek ily kanyargó útját, amely rózsakertek helyett Karsztok közt visz, Bálinthoz hasonlóan mások is megteszik, fiatal s nem éppen csipkés bölcső árnyékában született emberek. De aki ezen az úton, annak drótsövényei és kerítései dacára, aránylag rövid idő alatt eljut egy stációhoz, amely oly művészi eredményt mutat, mint aminőt Bálint Rezső mostani kiállításán láthatott a közönség: annál nemcsak energia van

jelen, amelyvel megusza az élet tengerét, hanem kétségtelen hivatottság. Bálint kiállításán régebbi munkák is akadtak, persze csak elvétve. A gerince csupa novum volt, még pedig nemcsak abban, amit ábrázoltak — nagyrészt egy katonakórház falai közül kikapott jelenségeket, — hanem megoldásukkal, azzal az erős fejlődéssel, amelyet a művész ismerői előtt így dokumentáltak.

Október 22-én nyílt meg az Ernst-muzeumban Jávor Pál kiállítása. Jávor Pál munkái közt tanulmányt keveset találtunk, ellenben annál több befejezett, a művész felfogása szerint végső pontig fejlesztett képet. Csendéletek váltakoznak interieurbe helyezett aktokkal, táj- és arcképekkel. Mindezek a festmények kizárólag a művész új munkásságának termékei. Már amiatt is érdeklődést keltettek azok közt, akik Jávor Pál tehetségét kezdettől fogva figyelemmel kísérik, hogy az utóbbi két-három évben Jávor nem igen jelent meg kiállításokon. Most egy nagyszabásúnak mondható gyűjteményes tárlattal állt elő, amelyben friss képek és rajzok készségét, festői apparatusát, formatudását is továbbfejlesztve adták. Jávor műveit min-

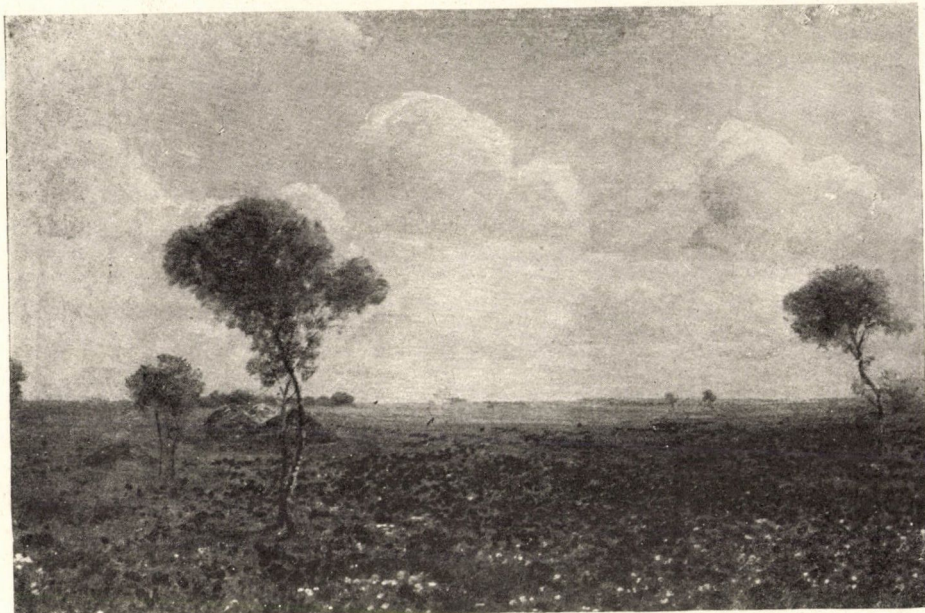
BALLÓ EDE

GYERMEKARCKÉP

dig jellemezte egy szinte fölényes, a nehézségeket könnyen győző rajz, már akkor is, amikor a Benczur-mesteriskola egészen fiatal tagja volt. Ma ez a rajztudás még biztosabb, egyenest a virtouzítás magaslata körül jár. Egyben azonban jellemzőbb is, kevéssel többet kifejező. Főleg oly képein szuverén ebbeli stilusa, amelyek egy-egy természeti jelenséget a maga közvetlenségében, egyszerűen és frappánsan adnak vissza. Ily jellegűeknek nem interieurjeit, csendéleteit, szobába, selymek és bársonyok közé állított aktjait véljük, hanem azokat a levegős, melegebbre hangolt tájképeket, amelyek Szolnok vidékéről valók. Például «A Pityó partján» vagy a «Szolnoki híd».

Nagy István festőművész a Könyves Kálmán termeiben rendezett kiállítást, amelynek megnyitó napja november 4-én volt. Nem igen emlékezünk az utóbbi időkben még egy kiállításra, amelyben a műértő közönséget egy előtte jóformán ismeretlen nevű festő a meglepetéseknek ekkora tárházával fogadta volna. Számkra is sokban új öröm volt járni Nagy István rajzai és színes tanulmányai közt, úgy éreztük magunkat, mint egy dús, virágzó erdőben — jóllehet régebben láttunk Nagy István-

tól egyet-mást, olykor egy-egy kiállításon rajzot, képet, amelyek azonban mindig mintha nehezen, szinte félve akartak volna a nyilvánosság elé kerülni. Nagy István oly talentum, akiben már majdnem túlsok a magyar szemérmesség. Ahhoz kétségkívül és szerencsére nem ért, helyesebben nem is akart érteni, hogy mint lehet hathatósan kamatoztatni vékonyka tudást, rangon felül szerepelni a napi dicsőség álarányában. Nagy Istvánt, lelkének strukturáját, művészi természetét egész világ választja el azoktól a fürge élelmesektől, akik matematikai pontossággal adminisztrálják maguk körül a sikert, azoktól a talmi zseniktől, akik terrórral akarják maguk részére hódítani a kritikát, s azoktól is, akik a divatosság kegyeiért mindenre kaphatók. Az ily kötésű ember, mint Nagy István, egész életét dobja a serpenyőbe, amelyen fordul, hogy művész lesz-e vagy sem. Jó, hogy ez így van és volt, mert másként Nagy István alig tartana ott, ahol tart. ennek a következménye, hogy ma, kiállításában valósággal zuhogva csap le a nézőre töves, művészettől ízigvérig átítatott mondanivalóival. Simán és olcsón persze nem ment az, hogy Nagy Istvánnak a közönség, a nagy nyilvánosság előtt hal-

TÖLGYESSY ARTÚR

PIPACSOS RÉT

ványan, sőt ismeretlenül csengő nevét nem lehet többé felejtetni, hogy e nevet a Könyves Kálmán szalonjában kitergetett festői gyűjtemény valósággal bedobta a legjobb tehetségűek, a legkomolyabb márkájú művészek közé. Az ára makacs és hosszantartó mérkőzés volt, amelyet Nagy István önmagával és mesterségével folytatott. A nyomát ott találjuk a stílusán, annak sajátos vonásaiban, egyéni ízében, s ott van ennek a világgal való — nem épen vígságos — harcnak emléke a festő életnézésén is, amely inkább komoly, markáns férfiarcon akad meg, s színes, napsütéses tájakba is mintha belecsenne valami rejtett borongást.

Nagy István háromszáz rajzot és pasztellt mutatott be, amelyeket tulnyomórészt a háború alatt csinált, mint egy székely honvédegyalozred katonája, parancsnokának művészszerető gondoskodása folytán, aki a népfőlkelő festőnek módot adott a munkára. Háromszáz rajz, kép, kisebb-nagyobb színes tanulmány ennyi idő alatt valóban nem mindennapi termékenységre, nem szokványos festői vénára vall, ha köztük minden darab művészi megoldásával is annyira érdekeltő, nem főlősleges ismétlődés, mint Nagy István kollekciójának darabjai. Erdélyi tájakról és emberekről, leg-

inkább katonákról készült tanulmányok, festői vallomások váltakoztak a kiállításon galíciai utak emlékeivel, ahol a művész honvédsipkával a fején járt együtt székely bajtársaival. Bennük egy természetfestőt ismerhetett meg a közönség, aki a szeme elé torló jelenségekben a lényegest keresi s közvetlenül, sans phrase adja vissza. Pasztelljei valóban nem feminin jellegűek. A szokott édes pasztell-tónus hiányzik róluk, s rajzai sem elaprózott, gyengéd és cizellált finomságokra épülők. Ehelyett más van jelen s kárpótol bőségesen Nagy István műveiben: erő. Az érzésnek valami áradó, magyar heve, fajtájának, a góbéknak férfias, kemény, paraszti ereje. Nagy István kiállítása az erdélyi menekültek és károsultak segítségét szolgálta.

*

November 15-én nyílt meg a Könyves Kálmán termeiben Kóber Leó kiállítása, amelynek a festő, aki mint honvéd tiszt — m. kir. népfőhadnagy — szolgál a háború kezdete óta, «Jegyzetek és megjegyzések a háborúról» címet adta. A kiállítás anyaga ennek megfelelően két részre oszlott. Az egyikben a művész emlékei öltöttek testet, amelyeket galíciai utakon szerzett, dokumentumok kerültek elénk. Itt egyaránt találtunk oly műveket, amelyek a naturalista szemlélődés termékei, sokszor bizonyos genre-

BERKES ANTAL

STEFÁNIA-UTI RÉSZLET

szerű ízzel, s oly lapokat, amelyek szimbolikus célzatúak, merőben a festő fantáziájának alkotásai. («Mi, magyar katonák», «A háború»). A «megjegyzések»: egész sor karikatura, a front mögötti élet, a hadtápvonalak alakjairól, akiken a művész szeme okkal vagy ok nélkül, pusztán pour l'art kedvtelésből megakadt. Itt a régi Kóber szólal meg, a humoros — sajnos főleg német — lapok találékony illusztrátora, elmésen, embernézésének fölényes, pörére vetköztető módján, amelynek maró, gyilkosan tépő szatirája azonban jelenleg mintha enyhült volna. Kóber Leó kiállítása száz kisebb-nagyobb munkát számlált, amelyek különböző grafikus anyaggal készültek: ceruzával és tollal fekete-fehéren és színesen csinált rajzok voltak, akvarellek, guache-ok. Eltekintve a határozottan illusztratív lapoktól, amelyek mellől egy-egy ötlet szövege szinte elválaszthatatlan: majd mindegyik műve mesélő, irodalmi tartalmat rejtett. A festő már motivumaival is a néző értelmi és érzelmi világához akart férközni. Ezt a hatást elérte, nem egy munkája háborús jelentményében megkapó («Temetés a front mögött», «Búcsú a küszöbtől», «Tavaszi ébredése», «Mennek a katonák», «Hazai nóta»), olykor megrázóan, leplezetlenül emlékeztet a nagy és

szörnyű harcra («Csata után», «D. hadnagy elesett barátom arcképe»). A novelláris tartalom azonban legtöbbször a festői kifejezés erejére épült, ahogyan azt Kóber előadta, abban ceruzájának és vízfestékbe mártott ecsetjének frissességét éreztük.

November 18-án és 19-én tartott XXXI-ik aukcióján, a Szent György céh folytatta annak a budapesti magángyűjteménynek elárverezését, amelynek anyaga tette ki a korábbi két aukció tárgyainak nagy részét is. Ezúttal textil munkák kerültek sorra, régi magyar himzések, nemesi oklevelek, híres autogrammok, s egy XIII—XIV. századból való előzékpapir-gyűjtemény. Ugyancsak aukció alá kerültek különböző bronz-, réz- és óntárgyak az Uránia Országos Nőegyesület gyűjtéséből, amelyek művészi értékük révén a beszolgáltatási kötelezettségtől mentesek.

*

Három hősi halottal kell kezdenünk a művészet embereinek szomorú, de kötelességteljes veszteséglistáját. E három fiatal művész, akiket a harctéren ért a nagyon is korai vég: Racskó István, Raith Béla, Germány Elemér.

Racskó István, még a háború elején, az 1914. évi Szerbia elleni offenzívában, egy éjjeli

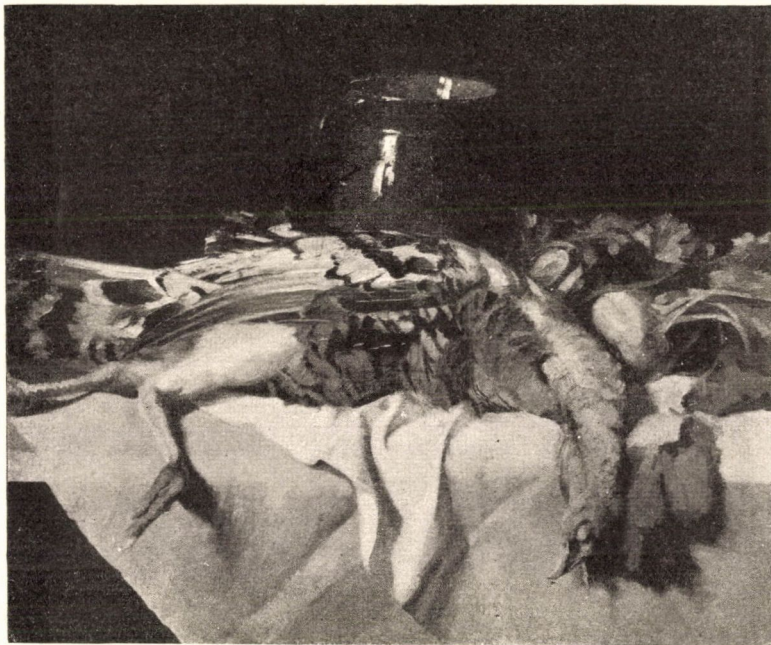
VESZTRÓCZY MANÓ

HARMONIKÁZÓ UJONG

támadás alkalmával esett el, december 7-én Grockánál. Özvegye hosszú ideig bízott abban, remélve és várva, hogy hátha a hír, amelyet a festő bajtársai hoztak, de hivatalos értesítés nem jött róla, nem bizonyul valóznak. Így mi is halogattuk ennek megemléztetését, amely azonban ma már sajnos, de kétséget kizáró megerősítést nyert. A fiatal festőről szóló hír, a hozzá közel állókon kívül, azokat is érzékenyen érte, akik ismerték tehetségét, látták eddigi munkáit. Mindössze huszonnégy éves mult (született 1890 ápr. 29. Csömörön, szülei egyszerű gazdálkodók). Az iparrajziskolába járt, mint ennek tizenhatesztendős növendéke azonban egy napon Münchenbe ment, hogy festő legyen s minden másnak búcsút mondjon. Münchenben Hollósy tanítványa lett, két évig dolgozott — nyáron Técsön — e mester mellett, aztán arra a művésztelepre ment, ahol szintén élnek Hollósy-tradíciók: Nagybánya lakója lett. Itt töltötte éveit — közben egy télen Rómában időzve — folytonos munkában, mint befelé élő, szerény és csöndes ember, egészen a háború kitöréséig, amikor póttartalékosként vonult be katonai fegyveres szolgálatra. Nevét a közönség nem ismerhette, mert hisz' kiállításon eddig még csak egy ízben

szerepelt Nagybányán, egy tájképpel és önarcképpel, amely utóbbi művét a megnyitás napján meg is vették. Egy kisebb kör azonban, amely ismerte, elvéve látott egyet-egyet temperamentumosan festett, nagybányai szinpompát tükröző tájképeiből, plein-air-ben festett aktjaiból, akik látták műtermében dolgozni: sokra tartották. Okkal fűztek igen szép reményeket jövőjéhez, amelybe azonban, mielőtt e jövő kiépült volna, a sors úgy szólt bele hirtelen és tragikusan, hogy vérét kellett adnia a barna rögért, amelyhez tartozott, amelynek átérzte erejét. A szürke katonasír, amelyben Racskó István porlad, friss bimbót tört le a magyar művészet fájáról, egy reménységet takar, de egy férfit is, aki egész és igaz volt és felmagasztosult e kulturát fenntartó földnek, hazájának védelmében.

Raith Béla a fiatal művésznemzedék szimpatikus és jónevű tagja volt, szobrász és grafikus. Raith harminc évet élt (született 1885-ben Budapesten), mint a 32. gyalogezred zászlósa az északi harctéren küzdött, megsebesülve esett orosz fogságba, s a baligródi táborigazban halt meg 1915 márc. 19-én. Művészeti tanulmányait az Iparművészeti iskolában végezte, a díszítő szobrászati szakon, de ugyanígy komo-

ROMEK ÁRPÁD

PULYKA

még a helyi kiállítások látogatását is megnehezítette s végre lehetetlenné tette s szeme gyöngültével már olvasni sem tudott: a művészeti tanulmányokkal vaió kapcsolatáról még sem mondott le egészen. Naponkint felolvastatott magának s ha olykor-olykor akadt látogatója (többnyire olyan emberek, akik vonatkozásban álltak a művészettel), fiatalos, elmés, élénk és lelkes felelevenítője lett a szép mult időeknek.

Az aggkor bajaitól az év július 4-én váltotta meg a halál. Nemes lélek, meleg szív, művelt elme szakadt ki körünkől. Baráti melegséggel és hálával őrizzük meg emlékét.

Szegedy Maszák Hugóról is meg kell e helyen emlékeznünk, jóllehet ő nem volt sem festő, sem szobrász, vagy építész. Ujságíró volt, a maga idejében kitűnő, európai látókörű munkása a magyar sajtónak. Mint ilyen azonban, az ujságíró univerzalitásán kívül főleg a képzőművészettel foglalkozott különös kedvvel, ennek ügyeit propagálta lelkesen és hozzáértéssel. Meg volt benne ezen a téren a speciális rátermettség, amit nemcsak elméleti alapon és képtárakban, festők műtermében szerzett tapasztalatokkal, hanem gyakorlatilag is fejlesztett. Mielőtt ugyanis a sajtó tagja lett volna, festőnek indult, Barabás tanítványa volt,

e nagy mesternek egész sor egykorú magyar hírességről készített arcképét rajzolta köre.

Maszák Húgó hosszú időt élt, nyolcvanöt éves volt (született Nagy-Enyeden 1831-ben), s nagy időket látott, helyesebben aktív részt vett bennük, kezdve a szabadságharcon, amelyet fegyverrel küzdött végig a honvédek sorában. A magyar művészet nehéz korszakának, amikor mint Ferenczy István írja egy levélben: «Téli fuvatagokkal kellett küzködni» volt ő is a maga portáján, tollával s fogékonyságával egyik úttörője. Egész működésének, újságírói minőségének méltatására itt nem térünk ki, csak arra, ami a képzőművészethez kapcsolja. Napilapokban és folyóiratokban megjelent cikkei bírálati mellett így fel kell említenünk, hogy e régi időben kétszer is próbálkozott képzőművészeti folyóirat indításával szolgálni elsősorban szakirodalmat, a művészet szűkebb és komolyabb érdeklődésű közönségét, a művészek érdekeit. 1864-ben a «Magyar Képzőművész», c. folyóiratot szerkesztette, majd amikor ezt kénytelen volt beszüntetni, a Képzőművészeti Társulat támogatásával megindította a «Műcsarnok»-ot, az is azonban rövidesen követte elődjét. Még valóban «téli fuvatagok» járták. A Képzőművészeti Tanácsnak felállításakor, 1870-ben

FARKAS BÉLA

NŐI AKT

e tanácsnak jegyzője lett. A zsurnalisztikából később a pedagógia terére lépett, másik, még fiatalkori képességét kamatoztatva: rajzot tanított a budapesti áll. tanítóképzőben. Ez utóbbi minőségében írt könyve, «Útmutató az elemi rajzoktatásban» annak idején a kultuszminiszterium pályázatán díjat nyert. E lapokra tartozik az is, hogy felesége Barabás Miklós leánya volt, Barabás Ilona. Kulturális munkásságának elismerésül, kihalt anyai családja nevére Szegedi előnévvel kapott nemességet. A művészet ügyei iránt a legutóbbi időben sem szünt meg éber érdeklődése, a fehér hajú öreg urat, alacsony, zömök alakjával s korához képest fiatal gesztusokkal gyakran láttuk a tárlatok falai közt. Maszák Húgó augusztus 28-án halt meg Budapesten.

Frecskay László október 22-én hetvenkét éves korában önként megvált az élettől, amely egykor ifjúságát derüsre aranyozta, utolsó éveit viszont kinzó betegségekkel keserítette el. Nevét szinte elfeledték már, hisz

régóta nem került semmi munkája a nyilvánosság elé, holott pár évtizeddel ezelőtt az övénelig volt sűrűbben forgó művésznév, a bécsi és budapesti közönség hétről-hétre mulatott azokon a gyorsan odavetett, csipős, elemés rajzokon, amelyekkel az ekkor divatos bécsi képes hetilapokat bőségesen ellátta. Lásankint azonban ránehezedett a kor terhe, visszavonult a nyilvánosság elől s Bécset elhagyva, hat évvel ezelőtt Budapesten telepedett le, e városnak is ama csöndes, kedves, kevés ember látogatta dunaparti telepére, amelynek Római fürdő a neve. Ennek egy kis házába vonult, a Drugeth-utcába, bizalmasának, Szemlér Lőrinc dr.-nak tőszomszédságába s itt olvasással, sétával, rokonai s pár jó barátjának társaságában folytak napjai, filozófus elvonultságban. Egészen itt sem mondott le a festésről. Szerény agglégényszobájában naponként, kivétel nélkül, egy-két órácskát töltött a festőállvány előtt, éveken át végtelen kitartással festegetvén egy képen,

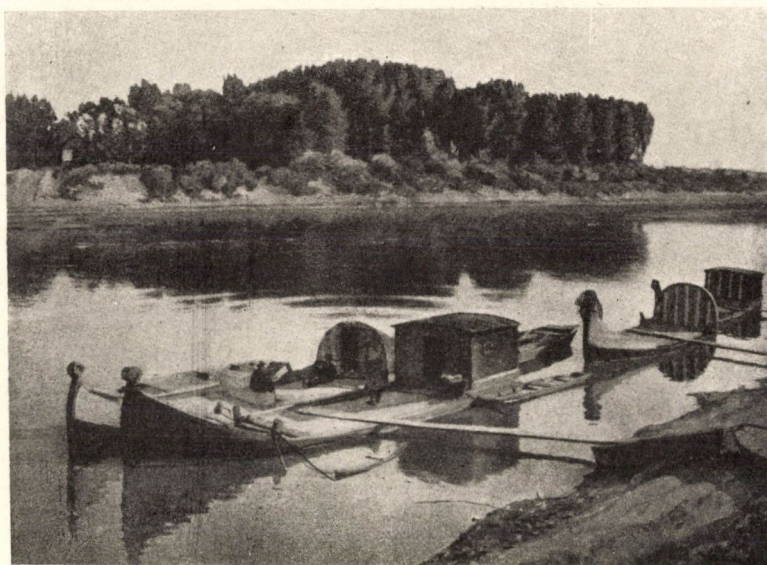
KACZIÁNY ÖDÖN

ORTH-KASTÉLY HOLDNÁL

amely Petőfi apoteózisát mutatja s amelylyel mintegy búcsút akart mondani az ecsetnek. A kerek alakú, gazdag kompozíciójú kép fehér-fekete olajvázlata, ha ugyan vázlatnak nevezhető egy oly soká készülő, minden részében újra meg újra átjavított festmény, el is készült s az agg művész most már azon volt, hogy új vásznon színbe öltse a vázlatot. Idáig azonban nem jutott. Nem mintha szellemi erővel nem győzte volna: az ecset még mindig engedelmes szerző volt a kezében. De kinzó érzelmeszedése nem tette ajánlatossá az állandó megfeszített munkát. Figyelmét természettudományi tanulmányokra fordította, szenvedélyesen olvasgatta e szak modern íróit s azonkívül folytatta egy őt régóta érdeklő probléma megoldását: ő, az egykori technikus sehogysem békült ki a modern repülőgépek szerkezetével s módot keresett arra, hogy azok egyensúly-helyzete a mostaninál sokkal biztosabb legyen. Barátainak el is árulta, hogy e részben biztató eredményekre jutott, de mily elvek alapján, nem mondta el senkinek. Élénk, elmés, fordulatos beszéde, tiszta kritikája, sokoldalú képzettsége s régi módi úri eszejárása felette rokonszenvenessé tették mindazok előtt, akik vele érintkeztek. Legszebb órái mégis azok lehettek, amikor negyvenéves bécsi

művészkedése emlékeit elevenítette fel. Mert valóban, a sors kegyeltje volt ifjúsága és férfikorában.

Vidám, boldog évek voltak azok a bécsiek. Mint egészen fiatal legényke gyorsan és fáradtság nélkül feltűnt. Egy csapásra otthonos volt a művészek, a színházak, a haute-finance világában. Dúsan gurult rajzaiért az arany a szerkesztőségi irodákból a műhelyébe, amelyben a legnagyobb könnyedséggel, pár óra alatt végezte el a lapok heti penzumait. Kinyílt számára az élet rózsája. Benső barátságban élve az azonkori Bécs leghíresebb mestereivel, Markarttal, Pettenkoffennel s azzal a vidám művész-társasággal, amely ez akkori Alte Welt nevű művészklub pezsgős asztalai mellett vendégül látta Bécs minden kiválóságát: öröm s jókedv közepette múltak napjai. Nem volt valamire való ember, akihez ismeretség ne kötötte volna. Talán e mondain élet magyarázza meg, hogy aránylag nem sokat festett. Elmés tárgyú, eleven előadású életképei kapások voltak s reprodukciók formájában bejárták Európa képes lapjait. E színes, derűs életről szívesen beszélgetett, a Dunaparton sétálva, s ilyenkor szinte eleven krónikásává vált azoknak a szép napoknak, amelyekbe számos mesterünk révén

VIDOVSZKY BÉLA

HALÁSZBÁRKÁK A TISZÁN

oly sok szállal kapcsolódik a mi félmúlt művészetünk sorsa is.

Budapesti visszavonult életét több rendbeli, az aggsággal járó betegség tette keserűvé. Egy napon aztán elhatározta, hogy megválnak az élettől. Október 18-án barátjával, Szemlér dr.-ral rendes délutáni sétájára ment a Római fürdővel határos békásmegyeri akácok felé, ott rokonától hirtelenül elválva, belépett a vízbe s főbe lőtte magát. Az orvosok nem segíthettek rajta. Néhány napig önkívületben feküdt a a budai Margit kórházban, míg végre 22-én örökre elköltözött körünkből.

Életrajzát Szemlér Lőrinc dr. adatai alapján a következőkbe foglalhatjuk össze:

Frecskay László született Budapesten, 1844 június 25-én. Itt végezte a középiskolákat is s a rajzolásban Szemlér Mihály oktatta. 1866 a József-műegyetemen kezdte meg technikai tanulmányait, ösztöndíjat is kapott a magyar kormánytól, s ezzel 1867 Bécsbe ment s beiratkozott a Képzőművészeti Akadémiára, ahol tanárai K. Blaas, Wurzinger, Engerth, Geiger, Eisenmenger öt éven át korrigáltak neki. Első festményét «Ovidius 12. éneke» 1869 állította ki Bécsben, ezt követték egyebek közt az Álarcosbál után (1882), A létért való küzdelem (1883), Apa és fiú (1884), Bécsi szépség (1885), Másodvirágzás (1885), Első kísérlet (1904),

Fajgyűlölet (1904), Vig társaság húsz évvel ezelőtt (1907), A gyöngy (1908), Régi mese, mely mindig új marad (1910), stb. — 1884 óta a Képzőművészeti Társulat budapesti kiállításaira is küldött olykor egyet-mást. Ezernyi ezer azonban a bécsi élclapokba rajzolt illusztrációinak száma. Ilyenek a Der Floh, Die Bombe, Wiener Carricaturen, Humoristische Blätter, Pschütt Carricaturen című tréfás hetilapokban jelentek meg, Laci v. F. jelzéssel s széles körökben nagy kedveltségnek örvendtek. A szinte beláthatatlan tömegű reprodukciókból Szemlér dr. gyűjteményében van egy sor. Szatirikus és elmés élű rajzokon kívül nevezetesebb eseményekről illusztrációkat is rajzolt nem csak a vele összeköttetésben álló Wiener Illustrierte Blätter-be, hanem a Leipziger Illustrierte Zeitungba, az Elegante Welt-be, egy pár budapesti képes lapba, francia, olasz angol hetilapok számára is. Eddig ösmert festményeinek lajstroma megvan a Magyar Képzőművészek Lexikonában.

Kitűnő elmeélű, rendkívül rokonszenves, jeles magyar tehetség szállt vele sírba.

Homicskó Athanáz november 2-án halt meg Budapesten. Homicskó egyike volt a legismertebb magyar karikatúristáknak, akiknek gyorsan termelt művei humoros hetilapokban kerülnek a közönség elé. Rajzoló zsurnalisztának is lehetne

DOBROVITS PÉTER

VÉNUSZ

nevezni. A politikai karikatúrát művelte ötletesen, fürge s az ábrázolt személyek vonásait alaposan torzító kézzel. A forum embereit, lapja politikai álláspontjának megfelelően, valósággal rajzolja, illetve tusba mártott tolla hegyére tűzte. Homicskó Athanáz az ungmegyei Bereznán született, ahol atyja görögkatholikus lelkész volt. Eredetileg orvosi pályára készült, de azt hamarosan otthagya. Rendszeres tanulmányokat művésziskolán, akadémián nem folytatott, rajzolói készségét saját maga diktálta módon szerezte meg. Több mint két évtizeden át dolgozott szüntelenül, a rajzoknak rengetegét készítve lapoknak, főleg a Mátyás Diák és Borszem Jankó élclapoknak s a Budapest napilapnak.

Both Menyhért festőművész november 13-án halt meg Budapesten. Ötvenkilenc évet élt (született Kör-Darmán 1857-ben). A festészethez egyetemi tanulmányai mellől pártolt át, mint a Képzőművészeti Főiskola művésznövendéke, ahol Székely Bertalan tanítványa volt (1884/85—1886/87). Eredetileg esztetikusként, íróként készült, festészeti studiumokat inkább ebből a célból folytatott, Keleti Gusztáv ajánlatára külföldre szóló műtörténeti ösztöndíjat is kapott. A tollat azonban csak rövid ideig forgatta, mint műkritikus annak idején a Pesti Hírlapba írt a művészeti eseményekről. Külföldön — Párisban —

is tanult, Jean Paul Laurens iskolájában. Művei leginkább genre és arcképek, amelyek sűrűbben még az Andrássy-úti Múcsarnokban kerültek kiállításra. Nem egyszer vett élénk részt művészmozgalmakban, az utóbbi tíz év alatt azonban már visszavonult minden ily szerepléstől, vidéki birtokán élt, s műterméből is csak elvétve került ki egy-egy festett munka.

*

Az Erzsébet királyné emlékszobor pályázatán, amelyet hatodizben hirdettek, harmincöt művész vett részt. A bíráló-bizottság, amelynek Forster Gyula báró elnöklötte alatt Bakos János, Bárczy István, Berczik Gyula, Hauszmann Alajos, Kertész A. Róbert, Kosztolányi Gyula, Pecz Samu, Schulek Frigyes, Spiegel Frigyes, kislaludi Strobl Zsigmond s két meghívott külföldi művész, Hahn Hermann és Ohman Frigyes voltak a tagjai: június 27-én hozta meg ítéletét. Ennek alapján a díjazott műveket négy csoportba osztotta, 6000, 5000, 4000 és 3000 koronás díjakkal, illetve amennyiben csak a szobrászati vagy csak az építészeti munka jutalmazásáról volt szó, e díjak felével.

Az első, a 6000 koronával díjazott művek csoportjába sorrendben a következők kerültek:

1. 7. sz. pályaterv, összmunka — Telcs Ede, Bánffy Miklós gróf, Györgyi Géza műve — egyhangulag, 6000 kor.

LÁNYI DEZSŐ

JÓ FALAT

2. 25. sz. pályaterv, összmunka — Róna József műve — a két külföldi bírálótól eltekintve, egyhangulag, 6000 kor.

3. 19. sz. pályaterv, összmunka — Zala György és Hikisch Rezső műve — a két külföldi bírálótól eltekintve, egyhangulag 6000 korona.

4. 34. sz. pályaterv, építészeti rész — Lajta Béla műve — a két külföldi bírálótól eltekintve, egyhangulag 3000 kor.

5. 18. sz. pályaterv, szobrászati rész — Szentgyörgyi István műve — a két külföldi bírálótól eltekintve, egyhangulag 3000 kor.

Az 5000 koronával díjazott művek második csoportjába, a bizottság a külföldiektől eltérőleg egyhangú határozattal sorrendben a következő műveket osztotta:

1. 30. sz. pályaterv, összmunka — Györgyi Dénes és Pongrácz Szigfrid műve — 5000 korona.

2. 2. sz. pályaterv, szobrászati rész — Pásztor János műve — 2500 kor.

3. 33. sz. pályaterv, szobrászati rész — Moiret Ödön műve — 2500 kor.

4. 20. sz. pályaterv, szobrászati rész — Kallós Ede műve — 2500 kor.

5. 39. sz. pályaterv, építészeti rész — Maróti Géza műve — 2500 kor.

6. 36. sz. pályaterv, építészeti rész — Lechner Jenő dr. műve — 2500 kor.

A 4000 koronával jutalmazott harmadik csoportba kerültek, egyhangú határozattal, sorrend szerint:

1. 29. sz. pályaterv, szobrászati rész — Rubletzky Géza és Horváth Béla műve — 2000 kor.

2. 17. sz. pályaterv, építészeti rész — Greff Lajos műve — 2000 kor.

3. 21. sz. pályaterv, építészeti rész — Málnai Béla műve — 2000 kor.

4. 5. sz. pályaterv, szobrászati rész — Margó Ede műve — 2500 kor.

A 3000 koronával jutalmazott negyedik csoportba kerültek, egyhangú határozattal, sorrend megállapítása nélkül:

KÉZDI KOVÁCS LÁSZLÓ

FRISS HÓ

16. sz. pályaterv, építészeti rész — Bálint és Jámbor műve — 1500 kor.

37. sz. pályaterv, — Körmenyi Frim Jenő és Kapitány József műve — szobrászati rész, 1500 korona.

32. sz. pályaterv, — Gémes Gindert Péter műve — szobrászati rész, 1500 kor.

10. sz. pályaterv, — Szamosi Soós Vilmos műve — építészeti rész, 1500 kor.

3. sz. pályaterv, — Kolozsvári Szeszák Ferenc műve — szobrászati rész, 1500 kor.

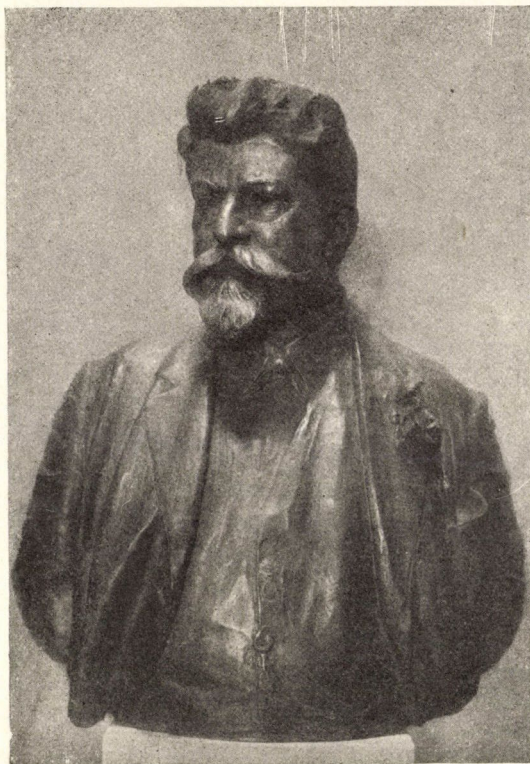
27. sz. pályaterv, — Tóth István műve — szobrászati rész, 1500 kor.

24. sz. pályaterv, szobrászati rész, — Vass Viktor műve — 1500 kor.

Mint a bíráló bizottság jegyzőkönyvében olvastuk, a bizottság örömmel állapította meg, hogy «művészgardánk a legsúlyosabb körülmények között állván sorompóba, nemcsak számszerűleg, hanem a pályatervek művészi becsértékének szempontjából is olyan tevékenységet fejtett ki, mely az eddigi pályázatok magaslatát túlszárnyalja és a magyar művészet becsü-

letére szolgál. Nem hagyhatta a bizottság figyelmen kívül azon körülményt sem, hogy a háború okozta általános drágulás jelentékeny anyagi áldozatokat is követelt mindazoktól, kik a magas eszme szolgálatában állottak művészi munkájukkal. E tekintetben teljes méltánnyalattal a pályázaton résztvevő művészek nagy áldozatkészsége iránt, a bíráló-bizottság a maga részéről az «Erzsébet királyné emlékmű országos bizottságához» azon tiszteletteljes javaslatával fordul, hogy a 12., 22. és 26. sz. pályázóktól eltekintve (kik csak tervrajzokat mutattak be és így készíadásaik a minimálisak voltak) az összes pályázókat 1500 koronát kitevő alapdíjazásban részesíteni kegyeskedjék oly értelmezőssel, hogy minden egyes pályázó művész vagy művésztársulás annyiszor 1500 korona alapdíjazásban részesüljön, ahány különálló pályamunkát mutatott be».

A pályatervet a közönség a városligeti Iparcsarnokban szemlélhette meg. Az «Erzsébet királyné emlékmű országos bizottsága» november 4-én Tisza István gróf elnöklete alatt ülést

LIPTÓUJVÁRI
STROBL ALAJOS

VÁRDAI SZILÁRD
MELLSZOBRA

tartott, amelyen kimondták, hogy a kivitelre való megbízást nem adják ki. Elhatározták, hogy szűkebb pályázatot írnak ki, amelyre az első díjjal s a második díjjal az első helyen jutalmazott művészeket hívják meg. Ugyancsak döntöttek az emlékmű helyének véglegességében is, amely a szűkebb pályázatra a Várhegyen lévő megoldást teszi kizárólagossá, valamint elfogadták a bíráló bizottság abbéli javaslatát, hogy az elmúlt pályázat résztvevőit, akik jutalmat nem nyertek, készkiadásaik megtérítéseért 1500 korona alapdíjazásban részesítik.

*

Az iparművészeti társulatnak festett fabutorokra hirdetett pályázatán, az ebédlobutorzatra kitűzött díjak közül 400—400 koronát nyert Tóth Gyula, Kocsis Tivadar terve. A hálószobaberendezésre kiírt díjak közül csak az 500 koronás első díjat adták ki, amelyet Kaesz Gyula terve nyert meg.

A postabélyegekre és hadibélyegekre kiírt pályázaton két 300 koronás díjat nyert Haranghy Jenő, egy-egy 300 koronás díjat pedig

Tary Lajos, valamint Pethely Gyula és Irsay Endre, Szege Sándor és Fekete Oszkár. Ezenkívül 100—100 koronával megvásárolták Kovács Erzsébet, Tóth Gyula, Földes Imre pályamunkáit.

A Fényűzés Elleni Liga hét ruhaterv-pályázatot írt ki. Az utcai ruhatervek közül a 150 koronás díjat Kocsis Tivadar, a 75 kor. díjat Stehló L., a délutáni ruhatervek közül a 160 kor. díjat Czettel László, az 50 kor. díjat Pataky Sári, az estélyi ruha ruhatervek 150 kor. díját Stehló L., a 75 kor. díjat gróf Bissingen Vera, a pongyolatervek 60 kor. díját Pataky Sári, a 30 kor. díját gróf Bissingen Vera, az utcai köpenytervek 100 kor. díját Angel P., az 50 kor. díjat Tedesco Juci, az estélyi köpenytervek 100 kor. és 50 kor. díját Czettel László nyerte.

Az Iparművészeti Társulat a limanovai csata emlékének egy művészi plaketten való megörökítésére írt ki pályázatot, amelyen 20 művész 26 munkával vett részt. A bírálóbizottság a pályázatot nem találta teljes sikerrel megoldottnak, s azt ennek folytán megismétli. A mostan lejárt pályázaton 200—200 koronás jutalmat kaptak: Weiwurm Frigyes és Rigele Alajos, Berán Lajos, Petro Pál, 100—100 koronás díjat Tóth Gyula, Betlen Gyula, Fekete Oszkár és Szege Sándor. Az Iparművészeti Társulat másik, fából készült villamos világítótestekre hirdetett pályázatán, az eredmény ugyancsak nem fedte a várakozást. A bíráló bizottság a rendelkezésre álló 1000 koronát a következő pályázók között osztotta ki: Kocsis Tivadar, Spiegel Imre, Horváth Béla és Thomas Antal, Fehérkuthy Bálint és Sváb Károly, Fekete Oszkár és Szege Sándor, Müller Tibor, Bagossy Pál, Krisztinkovics Béla.

*

A «Kéve» művészegyesület VIII. rendes közgyűlése. Október hó 4-én tartotta meg a «Kéve» művészegyesület VIII. rendes közgyűlését Szablya Frischauf Ferenc festőművész-tanár elnöklésével. A közgyűlés megnyitása után az elnök meleg szavakban emlékezett meg azokról a művésztagokról és műpártolókról, akik immár harmadik esztendeje mint katonák állanak a háború forrgetegében s annak a reményének ad kifejezést, hogy mindannyian nemsokára ismét a békés kulturmunka

katonái lehetnek majd. Az elnökségi jelentések kapcsán felolvasásra került a Magyar Vörös Kereszt Egylet elnökségének átirata, amelyben köszönetet mond a «Kéve» tagjainak a háború folyamán tanusított jelentékeny támogatásért. Az elmúlt egyesületi évre vonatkozó jelentést és zárszámadásokat Szablya János ügyvezető-igazgató terjesztette elő. A jelentés bevezetésében az elnökség megemlíti, hogy az egyesület által a háborús jótékonyág érdekében indított mozgalmak a közgyűlés napjáig 93,908·41 koronát eredményeztek. Különösen érdekes a jelentésnek az a része, amely a háború után előreláthatóan bekövetkező viszonyokkal foglalkozik s többek között a következőket mondja: Egyelőre ugyan még csak távolról, de mégis felénk int már a lelkek nagyszerű felszabadulásának ideje, amelyben a nagyobb embersorok érzésvilága sok új értékkel lesz gazdagabb. E gazdagodás egyik legjelentékenyebb vagyonszaporulata: az otthon szeretete lesz. Ez a szeretet, amelyet annyi szenvedéssel, a nélkülözés és lemondás tenger kínjával kellett megváltani, a magyar képzőművészet számára hatalmas fejlődési lehetőségeket teremthet, ha egyrészt maga a magyar társadalom, másrészt pedig társadalmunk irányító tényezői idejekorán felismerik e körülménynek majdan a későbbi nemzedékekre is döntő befolyást gyakorló hatását. Szakítani kell azzal a végzetes rendszerrel, amely a magyar otthonnal egyáltalán nem törődik, amely évtizedek óta túri, hogy a magyar ember otthona az orvul fellépő társadalmi kórok szabad prédája legyen. Minél szebben és minél harmonikusabban alakul ki majd a jövő idők magyar otthona, annál elszántabban, annál lendületesebben fogja minden családfő, minden családtag azt megvédeni minden bontó elemmel szemben. Ez a vértelen erkölcsi küzdelem idézi majd elő a magyar közélet újjászületését és a küzdelmekben lesz a magyar társadalomnak legönzetlenebb segítőtársa: a magyar művészet. — A zárszámadások szerint a bevételek az 1915/6. egyesületi évben 63.144 korona 67 fillért tettek ki, amely összeggel szemben a kiadások összege 63.403 korona 76 fillérre rugott. Az előterjesztett jelentés és zárszámadások alapján a közgyűlés az ügyvezetőségnek és gazdasági igazgatótanácsnak a felmentvényt egyhangulag megadta. Az elnökség indítványára a közgyűlés

ENDREY SÁNDOR

STEFÁNIA BELGA
KIR. HERCEGNŐ

daruvári Daruváry Géza dr. v. b. t. tanácsost, ő felsége kabinetirodájának főnökét, azokért a kiváló érdemekért, amelyeket a magyar képzőművészek támogatása körül az évek hosszú során át szerzett, az egyesület tiszteletbeli tagjává választotta. A közgyűlés továbbá Lohwag Ernesztin festőművésznőnek, az egyesület alapító rendes tagjának jegyzőkönyvben mondott köszönetet, hogy az elmúlt egyesületi év tagilletménye gyanánt «Orosz hadifogoly» című eredeti kőrajzát az egyesületnek díjtalanul átengedte s hogy a több száz példányt kitevő kiadásnak sajátkezüleg való színezését ugyan csak díjtalanul vállalta. A folyó egyesületi év tagilletményének megtervezésével és előkészítésével a közgyűlés Remsey Jenő festőművész rendes tagot bízta meg. A közgyűlés még a következő fontosabb határozatokat hozta. Mint-hogy 1917-ben fogja a «Kéve» fennállásának tizedik évfordulóját elérni, ez alkalomból az egyesület, amennyiben a háborús viszonyok megengedik, nagyszabású, részben retrospektív kiállítást fog rendezni. Továbbá a «Kéve-Könyve» a IX. kötettől kezdődőleg magas színvonalon álló művészeti monografiákat fog hozni. Az első ilyen természetű publikáció Fülep Lajos-

VAJDA ZSIGMOND

BACCHANSNŐ

nak, a kiváló magyar képzőművészeti írónak «A magyar művészet mérlege» című műve lesz. Az eddigi tisztikart a közgyűlés változtatlanul hagyta meg hivatalában. Elnök: Szablya Frischauf Ferenc tanár, festőművész. Ügyvezetőségi tagok: Benkhard Ágost, Lénárd Róbert, Remsey Jenő festőművészek és Zutt R. A. tanár, szobrászművész. Ügyvezető igazgató: Szablya János. Jogtanácsos dr. Vermes Károly.

A király Nádler Róbert festőművészt, a Képzőművészeti Főiskola tanárát, a műszaki és díszítőrajz műegyetemi tanszékére, műegyetemi nyilvános rendes tanárává nevezte ki.

Márton Ferenc festőművészt az ellenség előtt tanúsított bátor magatartásáért, az első osztályú ezüst vitézségi éremmel tüntették ki. A Székelyföldről való, tehetséges fiatal művésztől ezt örömmel jegyezzük fel, elsősorban azért is, hogy a kitéüntetést, amely kombattáns katonákat illet meg, ő festői minőségben, illetve hadi-

festői hivatásának teljesítése közben kapta Márton Ferenc a sajtóhadiszállás tagja, de az olasz fronton, egy védelmi állásban, életének veszélyeztetésével, a leghevesebb harcok alatt, pergőtűz közben, példás nyugalommal és hidegvérűséggel vett rész az egyes ütközetekben s készített vázlatokat. József főherceg vezérezredes a következő sajátkézi írású levelet intézte a fiatal művészhez: «Most kaptam levelét az üdvkívánatokkal és szeretetteljes elismeréssel. Fogadja érte legbensőbb köszönetemet. Sajnálom, hogy elmenetele előtt nem láttam, mert magam adtam volna át a vitézségi érmet. Egyszer csak észrevettem, hogy nincs itt. Most sok földolgozandó anyaga van. Ha nagyobb művekkel elkészül és a véletlen Budapestre hoz, vagy pedig a háború után — ha megélem — nagyon szeretném azokat látni. Hisz' azt a helyet fogják ábrázolni, ahol életem legnagyobb apjait éltem. Minden jót kíván és üdvözlí József főherceg.»